

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АВТОМОБІЛЬНО-ДОРОЖНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до семінарських занять
з дисципліни
«мікроекономіка»

Харків
ХНАДУ
2017

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АВТОМОБІЛЬНО-ДОРОЖНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

До друку і в світ дозволяю
Перший проректор

І.П. Гладкий

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

**до семінарських занять
з дисципліни
«Мікроекономіка»**

Укладач

О.В. Попадинець

Відповідальний за випуск

Завідувач кафедри
Економіки і підприємництва

(О.С.Іванілов)

Харків
ХНАДУ
2017

Міністерство освіти і науки України

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АВТОМОБІЛЬНО-ДОРОЖНІЙ
УНІВЕРСИТЕТ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

**до семінарських занять
з дисципліни
«мікроекономіка»**

Затверджено методичною
радою університету,
протокол №_____ від _____ р.

Харків
ХНАДУ
2017

Укладач: О.В. Попадинець

Кафедра економіки і підприємництва

Тематика семінарських занять з мікроекономіки

Тема 1. Предмет і метод мікроекономіки

План семінару

1. Проблема обмеженості ресурсів та необхідність вибору.
2. Предмет мікроекономіки. Позитивний та нормативний аналіз.
3. Методологія мікроекономіки.

Питання для самоперевірки та розгляду на семінарському занятті:

1. Поясніть сутність проблеми абсолютної обмеженості ресурсів?
2. Поясніть, що означають точки розташовані на кривій виробничих можливостей, під нею та за її межами.
3. Які основні проблеми вивчаються мікроекономікою?
4. Чим відрізняється позитивний та нормативний підходи в мікроекономіці? В яких випадках віддається перевага кожному з них?
5. Розкрийте сутність функціонального та граничного аналізу.

Тестові завдання:

1. Яке з цих положень не має відношення до визначення предмету мікроекономіки?

- А) ефективне використання ресурсів;
- Б) безмежні виробничі ресурси;
- В) рідкість блага;
- Г) матеріальні та духовні потреби.

2. Якщо всі ресурси в економіці використовуються з максимально можливою ефективністю, то додаткові товари особистого споживання:

- А) можуть бути вироблені тільки під контролем уряду.
- Б) можуть бути вироблені тільки за рахунок скорочення виробництва яких-небудь інших товарів.
- В) не можуть бути вироблені.
- Г) можуть бути вироблені, якщо в цьому є потреба.

3. Яке з наведених питань може вирішуватись на мікрорівні?

- А) Як стимулювати економічне зростання?
- Б) Як подолати інфляцію?
- В) Що і скільки виробляти?
- Г) Як забезпечити повну зайнятість?

4. Якщо економіка ефективна, то це означає, що:

- А) в ній не діє закон спадної віддачі.
- Б) вона вийшла за межі кривої виробничих можливостей.

В) вона досягла найбільшого обсягу виробництва товарів та послуг з використанням ресурсів в повному обсязі.

Г) відбувається рух кривої виробничих можливостей вгору.

5. Стан випуску продуктів у країні позначено певною точкою В на кривій виробничих можливостей. Якщо ресурси праці використані не повністю, то:

А) Точка В переміститься з кривої виробничих можливостей всередину.

Б) Точка В вийде поза межі кривої виробничих можливостей.

В) Точка В залишиться на своєму місці.

Г) Точка В переміститься по кривій виробничих можливостей вниз.

6. Чому економічна теорія стверджує, що в економіці люди постійно роблять вибір?

А) Щоб краще задовольнити потреби та не розгубитись у різноманітному світі товарів.

Б) Люди мають різні смаки.

В) Тому, що потреби безмежні, а ресурси обмежені.

Г) Щоб жити не гірше, ніж інші.

7. Який економіст вперше розрізнив позитивний та нормативний підходи?

А) А. Сміт.

Б) Дж. М. Кейнс.

В) Дж. Н. Кейнс.

Г) Ф. Кене.

8. Обмеженість – це проблема:

А) яка існує тільки в бідних країнах і для бідних людей.

Б) виживання на межі прожиткового мінімуму.

В) традиційної економіки.

Г) будь-якої людини та будь-якого суспільства.

9. Яке твердження краще за все розкриває проблему обмеженості ресурсів?

А) Чим менше певного ресурсу, тим він більш обмежений.

Б) Ресурсів завжди не вистачає для задоволення усіх людських потреб.

В) Бідні країни більшою мірою відчувають обмеженість ресурсів.

Г) У будь-якій країні завжди чого-небудь не вистачає.

10. Який з перелічених методів активно використовується прибічниками нормативної мікроекономіки?

А) Функціональний аналіз.

Б) Економічне моделювання.

В) Маржинальний аналіз.

Г) Метод верифіцирування.

Відповіді на тестові завдання:

1. Б; 2. Б; 3. В; 4. В; 5. А; 6. В; 7. В; 8. Г; 9. Б; 10. Б.

Практичні завдання:

Завдання 1. В країні N виробляється два товари X і Y. Побудуйте криву виробничих можливостей за наступними даними.

Варіант	Товар X, шт.	Товар Y, шт.
A	0	80
B	20	70
C	30	60
D	40	50
E	50	30
F	55	0

1. Розрахуйте альтернативні витрати виробництва товару X при переході від точки A в точку B, від B в C, від C в D і так далі.
2. Розрахуйте альтернативні витрати в цих же проміжках на одиницю продукції.

Завдання 2. В галузі виробляються м'які іграшки та подушки. В таблиці наведено ефективні варіанти зміни структури виробництва:

Варіанти	A	B	C	D	E	F	G
М'які іграшки, шт.	6	5	4	3	2	1	0
Подушки, шт.	0	8	15	21	26	30	33

1. Накресліть криву виробничих можливостей галузі.
2. Обчисліть альтернативні витрати виробництва однієї одиниці додаткових м'яких іграшок в різних варіантах зміни структури виробництва.
3. Поясніть, як змінюються альтернативні витрати в міру розширення виробництва подушок.

Завдання 3. В країні M виробляються тільки два товари: печі та холодильники. Якщо всі ресурси будуть задіяні у виробництві печей, то їх буде вироблено 200 шт., якщо всі ресурси будуть задіяні у виробництві холодильників, то їх буде вироблено 50 шт.

1. Побудуйте криву виробничих можливостей.
2. Покажіть, які зміни відбудуться на графіку, якщо у виробництві печей буде застосована нова, більш продуктивна технологія.
3. Чи зміниться в цьому випадку альтернативна вартість виробництва?

Тема 2. Теорія граничної корисності та поведінки споживача

План семінару

- 1. Корисність блага. Гранична та загальна корисність.**
- 2. Закон спадної граничної корисності.**
- 3. Рівновага споживача в кардиналіській теорії поведінки споживача.**

Питання для самоперевірки та розгляду на семінарському занятті:

1. Дайте визначення сутності понять “потреба”, “благо”, “антиблаго”, “економічне благо”, “корисність”, “сукупна корисність”, “гранична корисність”.
2. Які фактори визначають вибір споживача в ринковій системі? У якому випадку поведінку споживача слід вважати раціональною?
3. На якому припущенні ґрунтується кардиналістська теорія корисності?
4. Чим відрізняються поняття “гранична корисність” і “сукупна корисність”? Як розраховується показник граничної корисності?
5. У чому полягає сутність закону спадної граничної корисності?
6. Як споживачі збалансовують свій вибір у рамках бюджету згідно із другим законом Госсена?

Тестові завдання:

1. Корисність – це:

- А) кількість благ, які здатні задовольнити потреби споживача;
- Б) мінімальне задоволення, яке споживач може одержати від споживання певного блага;
- В) задоволення, яке отримує людина від споживання благ;
- Г) максимальне задоволення, яке споживач може одержати від споживання певного блага.

2. Кардиналістська модель поведінки споживача:

- А) не потребує кількісного визначення величини корисності;
- Б) не потребує порівняння корисності різних благ;
- В) не вимагає незалежності корисностей різних благ однієї від іншої;
- Г) передбачає можливість визначення кількісної величини корисності.

3. Сукупна корисність – це:

- А) загальна сума задоволення від споживання певного набору благ;
- Б) мінімальна сума задоволення від споживання певного набору благ;
- В) середня величина задоволення від споживання певного набору благ;
- Г) додаткове задоволення від споживання додаткової одиниці блага.

4. Сукупна корисність:

- А) максимізується, коли гранична корисність набуває нульового значення;
- Б) збільшується зі зростанням споживання блага;
- В) є сумою задоволення від споживання певної кількості благ;
- Г) всі відповіді правильні.

5. Гранична корисність – це:

- А) додаткова корисність від споживання додаткової одиниці блага;
- Б) зміна сукупної корисності набору товарів при зміні кількості певного блага на одиницю;
- В) приріст сукупної корисності;
- Г) всі відповіді правильні.

6. Між кривими сукупної та граничної корисності існує геометричний зв'язок:

- А) крива сукупної корисності досягає максимального значення в точці, яка відповідає нульовому значенню граничної корисності;
- Б) кут нахилу кривої сукупної корисності показує величину граничної корисності;
- В) за від'ємних значень граничної корисності крива сукупної корисності відхиляється донизу, стає спадною;
- Г) всі відповіді правильні.

7. П'яте морозиво, яке ви їсте, надає вам менше задоволення, ніж перше.

Це приклад:

- А) дії закону попиту;
- Б) дії закону спадної граничної корисності;
- В) наявності надлишку товару;
- Г) наявності дефіциту товару.

8. Закон спадної граничної корисності (перший закон Госсена) твердить, що:

- А) відношення граничних корисностей благ до їхніх цін повинні бути рівні;
- Б) сукупна корисність зростає зі зростанням споживання благ;
- В) величина задоволення від споживання кожної додаткової одиниці благ даного виду зменшується до досягнення нульового значення в точці повного насичення потреби;
- Г) зі зростанням доходів споживачів величина задоволення від споживання кожної додаткової одиниці благ даного виду зменшується.

9. У чому полягає взаємодія між загальною та граничною корисністю:

- А) чим вище MU, тим вище TU;
- Б) чим нижче MU, тим нижче TU;

В) чим нижче, тим вище TU ;

Г) коли TU максимальна, тоді MU дорівнює нулю.

10. Який з наведених нижче переліків значень граничної корисності ілюструє закон спадної граничної корисності:

А) 20, 15, 10, 5;

Б) 20, 10, 10, 10;

В) 20, 30, 40, 50;

Г) 20, 28, 34, 38.

Відповіді на тестові завдання:

1. Б; 2. Г; 3. А; 4. Г; 5. А; 6. Г; 7. Б; 8. В; 9. Г; 10. Г.

Практичні завдання:

Завдання 1. Споживач бажає максимізувати задоволення від придбання благ A та B . Ціна блага A дорівнює 3 грн., а ціна B - 1,5 грн. Граничну корисність від споживання додаткової одиниці блага B споживач оцінює у 60 ютилей. Як споживач оцінює граничну корисність блага A ? Розрахуйте значення граничної корисності грошей для кожного блага.

Завдання 2. На основі наведених даних:

Кількість морозива, шт.	0	1	2	3	4	5	6	7
Сукупна корисність, ютилів	0	5	9	12	14	15	15	14

1) визначте граничну корисність третього морозива;

2) побудуйте графіки сукупної та граничної корисності;

3) за якого значення граничної корисності споживач отримує максимум сукупної корисності?

Завдання 3. Ціна товару X дорівнює 3 грошовим одиницям, а Y – 2 грошовим одиницям. Чому повинна дорівнювати гранична корисність блага X , якщо споживач оцінює граничну корисність товару Y у 30 ютилей і бажає максимізувати задоволення від купівлі обох благ?

Завдання 4. Уявіть собі, що Ви Здійснюєте вибір між двома благами (A і B). Припустимо, що Ваш дохід складає 13 грошових одиниць, ціна товару A дорівнює 3 грошовим одиницям, а ціна товару B – 1 грошовій одиниці. У табл. наведено граничну корисність благ A і B .

Шкала граничної корисності благ A і B :

Кількість	MU	MU _B
	A	
1	30	22
2	21	12
3	15	6
4	12	4

Визначте:

1. Скільки одиниць товару слід купити, щоб максимізувати корисність?
2. Чому дорівнювати загальна корисність (TU), яку ви отримуєте?

Завдання 5. Дайте відповіді на проблемні питання:

Проблема 1. Парадокс води та алмазів було сформульовано А. Смітом ще в XVIII ст., але тільки в XIX ст. маржиналісти дали йому наукове тлумачення. Обґрунтуйте відповідь на питання: чому корисність води набагато вища, ніж алмазів, але вода практично “безкоштовна” у порівнянні з алмазами. Зробіть графічну ілюстрацію.

Проблема 2. За допомогою графічної моделі відобразіть ситуацію, коли споживач досяг мети споживання – максимального насичення потреби. Чому у цьому випадку дорівнюватимуть TU і MU? Дайте ґрунтовну відповідь на питання: яка буде динаміка цих показників у випадку подальшого споживання блага споживачем після насичення? Відобразіть її на графіку.

Тема 3. Ординалістська теорія поведінки споживача

План семінару

1. **Ординалістська теорія поведінки споживача.**
2. **Криві Байдужості. Карта Байдужості.**
3. **Бюджетна лінія. Рівновага споживача в ординалістській теорії поведінки споживача.**

Питання для самоперевірки та розгляду на семінарському занятті:

1. На якому припущенні ґрунтується ординалістська теорія корисності?
2. Бюджетна лінія та її рівняння. Як зміниться положення бюджетної лінії, якщо: а) грошовий дохід споживача збільшиться; б) грошовий дохід споживача зменшиться; в) ціни благ, що входять до споживчого набору будуть змінюватися?
3. Криві байдужості, їх властивості. Чим визначається конфігурація та місце розташування кривих байдужості?
4. Гранична норма заміщення та її значення.
5. Оптимум (рівновага) споживача як модель раціонального споживчого вибору та її графічна інтерпретація.

Тестові завдання:

1. **Ординалістський підхід до аналізу поведінки споживача на відміну від кардиналістського:**
 - А) передбачає можливість кількісного визначення величини корисності;
 - Б) не вимагає вимірювання величини корисності;

- В) не враховує суб'єктивної оцінки споживачем корисності благ;
- Г) не враховує бюджетних обмежень споживача.

2.Криві байдужості – це криві:

- А) однакової кількості двох благ;
- Б) однакового рівня корисності наборів двох благ;
- В) однакового рівня доходу споживача;
- Г) однакових цін двох товарів.

3. Криві байдужості мають такі властивості:

- А) вони ніколи не перетинаються;
- Б) для абсолютної більшості благ є спадними;
- В) криві байдужості, розташовані далі від початку координат, відповідають наборам з вищим рівнем корисності;
- Г) всі відповіді правильні.

4.Карта байдужості – це:

- А) сукупність кривих, кожна з яких представляє різний рівень доходу споживача;
- Б) сукупність кривих однакового рівня корисності, кожна з яких представляє деякий інший рівень;
- В) сукупність кривих однакового рівня доходу споживача, кожна з яких представляє деякий інший рівень доходу;
- Г) сукупність кривих сукупної та граничної корисності.

5.Форма і нахил кривих байдужості залежать:

- А) від ступеня замінності благ у споживанні;
- Б) від співвідношення цін товарів;
- В) від уподобань споживача, його доходу та співвідношення цін товарів;
- Г) всі відповіді правильні.

6. Гранична норма заміни одного товару іншим:

- А) визначає, від скількох одиниць одного товару споживач повинен відмовитись, щоб одержати додаткову одиницю іншого без зміни рівня сукупної корисності;
- Б) вимірює пропорції заміни одного товару іншим;
- В) показує абсолютну величину кута нахилу кривої байдужості в точці на кривій;
- Г) всі відповіді правильні.

7. Якщо два блага є абсолютними доповнювачами, наприклад, взуття на праву та ліву ногу, то:

- А) гранична норма заміни є спадною;
- Б) криві байдужості мають вигляд прямого кута;

- В) криві байдужості мають вигляд прямих ліній;
- Г) криві байдужості є висхідними.

8. Бюджетна лінія:

- А) показує межу між можливим і неможливим;
- Б) показує компроміс, на який повинен піти споживач у виборі між двома благами;
- В) визначає множину комбінацій двох благ, видатки на які в сумі не перевищують доходу споживача;
- Г) всі відповіді правильні.

9. Точки перетину бюджетної лінії з осями координат характеризуються тим, що:

- А) перебуваючи в цих точках, споживач не витрачає цілком свого доходу;
- Б) перебуваючи в цих точках, споживач витрачає весь дохід лише на один з двох товарів;
- В) перебуваючи в цих точках, споживач взагалі не витрачає доходу;
- Г) їх положення не залежить від цін товарів.

10. Якщо два блага є абсолютними замінниками, то:

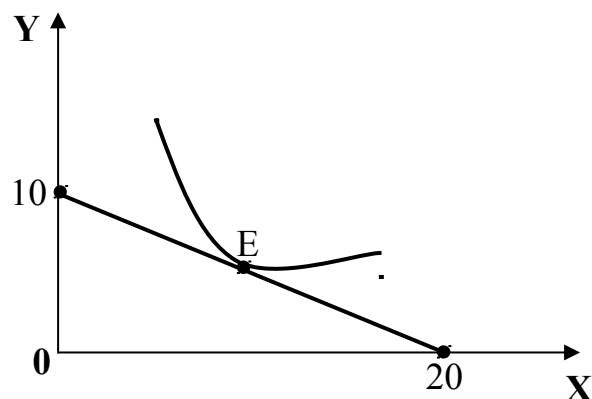
- А) гранична норма заміни є сталою;
- Б) криві байдужості мають вигляд прямого кута;
- В) криві байдужості мають вигляд прямих ліній;
- Г) правильні відповіді а) і в).

Відповіді на тестові завдання:

1. Б; 2. Б; 3. Г; 4. Б; 5. А; 6. Г; 7. Б; 8. Г; 9. Б; 10. Г.

Практичні завдання:

Завдання 1. Графічне зображення вибору споживача наведено на малюнку. Рівновага споживача досягається в точці Е.

Визначте:

- а) величину доходу споживача, якщо відомо, що ціна товару X становить 20 грош. од.;
- б) ціну на товар Y;

- в) запишіть рівняння зображеної бюджетної лінії;
 г) граничну норму заміни товару.

Завдання 2. Студентка споживає груші та яблука. Представлені в таблиці споживчі кошики є байдужими для неї, вони всі мають однакову корисність.

1. На основі побудуйте криву відклавши кількість осі, а кількість яблук

<i>Споживчі кошики</i>	<i>A</i>	<i>B</i>	<i>C</i>	<i>D</i>
Кількість груш, кг	5	3	2	1
Кількість яблук, кг	1	2	3	5

наведених даних байдужості, груш на вертикальній – на горизонтальній.

2. Визначте

граничну норму

заміни груш яблуками та її динаміку, якщо студентка послідовно змінює уподобання щодо споживчих кошиків від кошика А до кошика D.

Завдання 3. Бюджетна лінія споживача задається рівнянням: $X+2Y=60$.

Виходячи з цього, дайте відповіді на такі питання:

1. Побудуйте графік бюджетної лінії споживача.
2. Визначте альтернативні витрати придбання додаткової одиниці товару X.
3. Якою є абсолютна величина кута нахилу бюджетної лінії?
4. Як зміниться положення бюджетної лінії, якщо за інших рівних умов: а) дохід споживача зросте до 80 грн? б) ціна товару X зросте вдвічі, а ціна товару Y і дохід споживача залишаться на рівні початкових?

Завдання 4. Відома функція корисності споживача: $U=f(Q_A;Q_B)$, де Q_A і Q_B – кількість двох різних благ. Бюджет споживача становить 36 грош. од. За даних обставин споживач послідовно купує два набори благ: $Q_A = 6; Q_B = 2$ та $Q_A = 3; Q_B = 4$, оскільки вважає їх однаково корисними. Визначте рівновагу споживача та зобразіть результат графічно.

Тема 4. Аналіз поведінки споживача

План семінару

1. Основні фактори, що впливають на споживчий вибір. Графічний аналіз і побудова кривих “дохід – споживання” та “ціна – споживання”.
2. Ефект доходу та ефект заміни. Моделі Слуцького та Хіксу.

Питання для самоперевірки та розгляду на семінарському занятті:

1. Споживчий вибір, його основні правила та особливості.
2. Побудова, аналіз та використання кривої “дохід-споживання”.

Побудова кривих Енгеля.

3. Побудова, аналіз та використання кривої “ціна-споживання”. Зв’язок моделі “ціна-споживання” з моделлю попиту.

4. Ефект доходу та ефект заміни. Їх практичне використання у процесі моделювання поведінки споживача. Парадокс Гіффена.

Тестові завдання:

1. Крива “доход – споживання”:

А) сполучає всі точки рівноваги споживача, пов’язані зі зміною ціни одного з благ;

Б) показує співвідношення між доходом споживача і кількістю товару, що купується, за інших рівних умов;

В) сполучає всі точки рівноваги споживача, пов’язані з різними рівнями доходу;

Г) правильні відповіді б) і в).

2. Криві Енгеля характеризують:

А) залежність обсягу споживання товару від доходу споживача;

Б) залежність обсягу споживання товару від його ціни;

В) залежність корисності блага від обсягу його споживання;

Г) залежність видатків споживача від ціни товару.

3. Ефект заміни – це зміна обсягу попиту на товар, спричинена:

А) зміною загального рівня цін всіх товарів;

Б) зміною уподобань споживача;

В) зміною реального доходу, зумовленою зміною ціни одного з товарів;

Г) зміною відносних цін товарів за незмінного реального доходу споживача.

4. Ефект заміни у моделі Хікса полягає у тому, що:

А) зі зміною відносних цін споживач змінює обсяг попиту на товар за незмінного рівня корисності;

Б) зі зміною відносних цін оптимальний вибір споживача не змінюється;

В) зі зміною номінального доходу споживач змінює оптимальний вибір;

Г) зі зміною відносних цін споживач змінює обсяг попиту на товар за незмінної купівельної спроможності.

5. Ефект доходу полягає у:

А) зміні обсягу попиту внаслідок зміни відносних цін товарів за незмінного реального доходу споживача;

Б) зміні обсягу попиту внаслідок зміни реального доходу за незмінних відносних цін товарів;

В) здатності одного товару задовольняти ті ж потреби, що й інший товар;

Г) можливості покупця заміщувати споживання одного товару іншим, більш

якісним.

6. На відміну від моделі Хікса, у моделі Слуцького:

- А) для визначення відокремленої дії ефектів заміни та доходу застосовується прийом добудови компенсуючої бюджетної лінії;
- Б) ефект заміни супроводжується деяким покращенням добробуту споживача;
- В) компенсуюча бюджетна лінія є січною початкової і дотичною до деякої вищої поверхні байдужості;
- Г) правильні відповіді б) і в).

7. Коли ціна нормального блага знижується, то:

- А) ефект доходу спонукатиме споживача купувати його більше, а ефект заміни – менше;
- Б) в результаті дії і ефекту заміни, і ефекту доходу споживач купує більше цього блага;
- В) в результаті дії ефекту доходу обсяг попиту зменшується, а ефекту заміни – збільшується;
- Г) і ефект доходу, і ефект заміни спонукають до зменшення споживання блага.

8. Товар Гіффена – це:

- А) нижчий товар зі значною питомою вагою у бюджеті споживача;
- Б) товар, для якого не виконується закон попиту, і крива попиту є висхідною;
- В) товар, для якого ефект доходу перевищує ефект заміни;
- Г) всі відповіді правильні.

9. Крива індивідуального попиту:

- А) відображає зміну рівня корисності споживача;
- Б) в кожній точці представляє оптимум споживача для певного рівня корисності;
- В) відображає зменшення граничної норми заміни благ в міру зниження ціни одного з них;
- Г) всі відповіді правильні.

10. Товари Веблена - це:

- А) предмети розкоші, попит на які зростає з підвищенням їх цін;
- Б) виявляють ефект снобізму;
- В) мають висхідну криву попиту;
- Г) всі відповіді правильні.

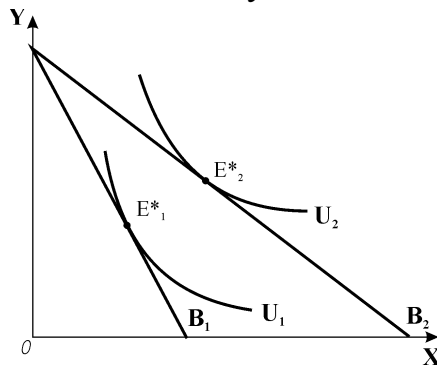
Відповіді на тестові завдання:

1. В; 2. А; 3. Г; 4. А; 5. Б; 6. Г; 7. Б; 8. Г; 9. Г; 10. Г.

Завдання 1. Споживач має дохід 20 грош. од. і витрачає його на придбання блага X за ціною 10 грош. од. і блага Y за ціною 20 грош. од. Вибір споживача, що максимізує корисність, включає 12 одиниць X і 4 одиниці Y . Збільшення ціни товару X до 20 грош. од. викликає зміщення точки рівноваги ($4X$; $6Y$), зниження до 5 грош. од. - відповідно ($20X$; $5Y$).

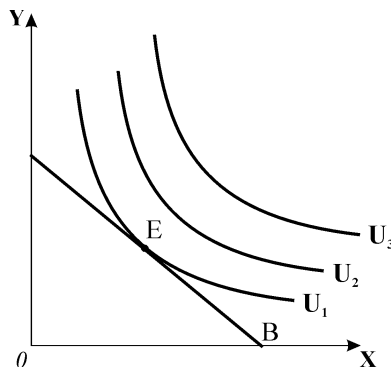
1. Зобразіть графічно, як змінюватиметься положення бюджетної лінії у разі зниження та підвищення ціни.
2. Побудуйте лінію “ціна - споживання”.
3. Використовуючи лінію “ціна - споживання”, побудуйте криву попиту споживача на товар X .

Завдання 2. Споживач вибирає оптимальний кошик з двома товарами – X та Y . Початкова рівновага встановлюється у точці E^*_1 .

- 1) Поясніть, внаслідок якої зміни і для якого товару точка рівноваги переміщується до E^*_2 .
- 2) Побудуйте криву “ціна – споживання”.
- 3) Побудуйте нижче сполучений з зображеним графік кривої індивідуального попиту на товар X .

Завдання 3. Початкова рівновага споживача відповідає точці E . Нехай за інших рівних умов дохід споживача зростає, а ціни товарів залишаються на рівні початкових.

1. Зробіть необхідні добудови до графіка і побудуйте криву “дохід – споживання”;
2. На основі кривої “дохід – споживання” побудуйте криву Енгеля для товару X і визначте, яким є цей товар – нормальним чи нижчим благом.

Завдання 4. Споживач витрачає весь дохід на товари X і Y . Початкові ціни товарів становили відповідно: $P_X = 15$ грн., $P_Y = 25$ грн. Оптимальний споживчий кошик складався з 20 одиниць товару X та 30 одиниць товару Y . Визначте, чи зміниться добробут споживача, якщо його уподобання залишаються незмінними, ціни благ становитимуть $P_X = 15$ грн., $P_Y = 20$ грн., а на купівлю цих товарів він зможе витратити 900 грн.

Завдання 5. Дайте відповіді на проблемні питання:

Проблема 1. Чим відрізняється розкладання загального ефекту заміни ціни на ефект доходу та ефект заміщення за Дж. Хіксом та Є. Слуцьким?

Проблема 2. Після входження в економіку Західної Німеччини східнонімецькі споживачі віддали перевагу автомобілям “Мерседес-Бенц” перед машинами “Фольксваген”. Проте, конвертувавши свої заощадження в західнонімецькі марки, вони надали перевагу магазинам “Фольксвагена”. Як Ви пояснили б такий очевидний парадокс?

Тема 5. Попит, пропозиція, їх взаємовідносини

План семінару

- 1. Закон попиту. Крива попиту. Цінові та нецінові детермінанти попиту.**
- 2. Закон пропозиції. Крива пропозиції. Цінові та нецінові детермінанти пропозиції.**
- 3. Ринкова рівновага.**
- 4. Поняття еластичності та її види. Використання теорії еластичності в мікроекономічному аналізі.**

Питання для самоперевірки та розгляду на семінарському занятті:

1. Що таке “попит”, “обсяг попиту”, “функція попиту”? Що таке “пропозиція”, “обсяг пропозиції”, “функція пропозиції”? Який характер мають криві попиту та пропозиції?

2. Сформулюйте закони попиту та пропозиції, обґрунтуйте їх дію. Які фактори визначають попит та пропозицію? Поясніть особливості впливу на попит і пропозицію основних нецінових чинників.

3. Механізм рівноваги. Вплив на стан рівноваги введення податків та дотацій (логічне і графічне пояснення). Як розподіляється податковий тягар між споживачем і виробником?

4. Охарактеризуйте випадки, коли обсяги попиту та пропозиції не рівні між собою при будь-якому незаперечному значенні ціни та коли існує більше ніж одне поєднання «ціна - обсяг». Як досягається рівновага.

5. Які види еластичності попиту та пропозиції Ви знаєте?

6. Яка залежність спостерігається між ціновою еластичністю попиту та сукупною виручкою?

7. Охарактеризуйте практичне значення теорії еластичності.

Тестові завдання:

1. Закон попиту передбачає, що:

- А) перевищення пропозиції над попитом викликає зниження ціни;
- Б) перевищення пропозиції над попитом викликає збільшення ціни;
- В) якщо доходи споживачів зростають, то вони більше товарів купують;
- Г) коли ціна товару падає, обсяг покупок зростає.

2. Якщо попит падає, крива попиту зсувається:

- А) ліворуч донизу;
- Б) за годинниковою стрілкою;
- В) догори праворуч;
- Г) проти годинникової стрілки.

3. Які з наведених факторів впливають на зміну величини попиту на товар В:

- А) зміна ціни товару-замінника;
- Б) зростання доходів споживача;
- В) зміна ціни товару В;
- Г) зміна смаків споживача.

4. Які з наведених факторів спричиняють зміщення кривої попиту на товар А ліворуч:

- А) зростання населення;
- Б) зростання грошових доходів споживача;
- В) зниження ціни товару-субституту В;
- Г) підвищення ціни товару-субституту В.

5. Закон пропозиції, якщо ціни зростають, а інші умови не змінюються, виявляється:

- А) у зростанні пропозиції;
- Б) у зниженні пропозиції;
- В) у зростанні обсягу пропозиції;
- Г) у зниженні обсягу пропозиції.

6. Ринок товарів та послуг знаходиться у стані рівноваги, якщо:

- А) попит дорівнює пропозиції;
- Б) ціна дорівнює витратам плюс прибуток;
- В) рівень технології змінюється постійно;
- Г) обсяг пропозиції дорівнює обсягу попиту.

7. Якщо ринкова ціна вище рівноважної, то:

- А) з'являється надлишок товарів;
- Б) з'являється дефіцит;
- В) знижуються ціни на ресурси;
- Г) збільшується пропозиція на ринку.

8. Якщо попит і пропозиція на товар зростають, то:

- А) ціни зростуть;
- Б) збільшиться загальна кількість товарів;
- В) ціна залишиться стабільною;
- Г) добробут суспільства зросте.

9. Якщо ціна товару нижче точки перетину кривої попиту та кривої пропозиції, то виникає:

- А) надлишок;
- Б) зростає безробіття;
- В) зменшується інфляція;
- Г) дефіцит.

10. Коефіцієнт цінової еластичності попиту показує:

- А) реакцію покупця на зміну ціни;
- Б) ступінь зміщення кривої попиту внаслідок зміни доходів;
- В) нахил кривої попиту;
- Г) як бізнесмени можуть повертати свої фінансові витрати.

Відповіді на тестові завдання:

1. Г; 2. А; 3. В; 4. В; 5. В; 6. Г; 7. А; 8. Б; 9. Г; 10. А.

Практичні завдання:

Завдання 1. Попит та пропозиція на обіди в студентській їдальні описуються рівняннями: $Q_d = 2400 - 100P$, $Q_s = 1000 + 250P$.

1. Визначте рівноважну ціну і кількість обідів, які було продано за такою ціною.
2. Піклуючись про студентів, адміністрація встановила ціну, яка дорівнює 3 грн за обід. Охарактеризуйте наслідки такого рішення.

Завдання 2. Функція попиту на товар задається рівнянням: $Q_d = 4750 - 350P$, функція пропонування: $Q_s = 1600 + 100P$.

1. Побудуйте графіки попиту та пропонування, визначте рівноважні ціну (грн.) та обсяг продажу (шт.).
2. Що відбудеться, якщо на даний товар урядом буде встановлена фіксована ціна 9 грн. або 5 грн. ?
3. Порівняйте сукупний виторг продавця за обох значень ціни.

Завдання 3. Ринкова функція рівноваги має вигляд: $Q_s^{t+1}=P_t$. Визначте ринкову ціну и об'єм продукції, а також вигляд ринкової рівноваги (стабільне, нестабільне, циклічне) в трьох випадках функції попиту:

1) $Q_d^{t+1}=100-P_t$, 2) $Q_d^{t+1}=100-0,5P_t$, 3) $Q_d^{t+1}=100-2P_t$. Покажіть графічно.

Завдання 4. Функція попиту та пропонування має вигляд: $Q_d = 9 - P$, $Q_s = 2P - 6$. Виробники сплачують податок 1,5 грош.од. на одиницю продукції. Визначте первісну рівновагу, рівновагу після введення податку та вираш виробника и споживача до і після уплати податку.

Завдання 5. Функція попиту має вигляд: $Q_d = 200 - 0,5P$, функція пропонування: $Q_s=2P-50$. Держава ввела субсидію на виробництво у розмірі 10 грош.од. на одиницю продукції. Визначте:

- 1) первісну рівновагу;
- 2) рівновагу після введення субсидії;
- 3) вираш споживача і виробника після введення субсидії.

Завдання 6. Ціна на ринку пшениці коливається від 15 до 20 грн. за центнер, а попит відповідно від 40 до 20 тис. центнерів за місяць.

1. Визначте коефіцієнти лінійної еластичності попиту за умови зниження і зростання ціни.

2. Обчисліть коефіцієнт дугової еластичності попиту.

Завдання 7. Коли ціна товару А зросла з 10 до 15 грн. за одиницю, споживання товару В збільшилось з 50 до 75 одиниць. Обчисліть коефіцієнт перехресної еластичності попиту і визначте, якими є ці товари - заміниками чи доповнювачами.

Завдання 8. Припустимо, що доходи студента зросли з 600 грн. до 1500 грн. на місяць, а його видатки на товар N за цей же період зросли відповідно з 50 грн. до 100 грн. Обчисліть коефіцієнт еластичності попиту за доходом і визначте, яким є товар N - предметом першої необхідності чи предметом розкоші.

Завдання 9. Користуючись прикладом, заповніть таблицю.

Ринок	Подія	Графік	P і Q
Хліба	Ціна на борошно піднялася		$P \uparrow; Q \downarrow$
Окулярів від	Розпочалася пора		

сонця	літніх відпусток		
Книг	Підприємці відкрили новий спосіб продуктивності праці в книгодрукуванні		
Корпусні меблі	Багато підприємців вирішило зайнятись виробництвом корпусної меблі		

Завдання 10. Підготуйте реферати за наступними темами:

1. Ринок: сутність, умови функціонування, позитивні і негативні сторони.
2. Оцінка та прогнозування наслідків зміни ринкових умов.
3. Практичне застосування теорії еластичності.

Тема 6. Мікроекономічна модель підприємства

План семінару

1. Підприємство як суб'єкт мікроекономіки. Виробництво.
Виробнича функція
2. Закон спадаючої граничної віддачі. Продукт виробництва
3. Ізокванта та ізокоста
4. Зміна масштабу виробництва

Питання для самоперевірки та розгляду на семінарському занятті:

Виробництво. Технологія виробництва.

Підприємство та фірма в мікроекономіці.

Виробнича функція. Загальний, середній та граничний продукт.

Ізокванта. Карта ізоквант. Гранична норма заміщення факторів виробництва.

Ізокоста. Оптимум виробника.

Ефект масштабу.

Тестові завдання:

1. Взаємозв'язок між всіма можливими поєднаннями факторів виробництва та обсягом випуску продукції показує:

- А) крива виробничих можливостей;
- Б) крива пропозиції;

- В) крива сукупних витрат;
- Г) виробнича функція.

2. Виробнича функція показує:

- А) витрати, які забезпечують той чи інший обсяг випуску;
- Б) найвигідніший для фірми обсяг випуску за даних цін на ресурси;
- В) максимальну кількість продукту, яку можна одержати використовуючи різні сполучення ресурсів;
- Г) мінімальну кількість продукту, яку можна одержати використовуючи різні сполучення ресурсів.

3. У короткостроковому періоді:

- А) всі ресурси фіксовані;
- Б) обсяги принаймні одного з ресурсів неможливо змінити;
- В) всі ресурси є змінними;
- Г) кількість всіх ресурсів неможливо змінити.

4. У довгостроковому періоді:

- А) всі ресурси фіксовані;
- Б) обсяги принаймні одного з ресурсів неможливо змінити;
- В) всі ресурси є змінними;
- Г) кількість всіх ресурсів неможливо змінити.

5. Технологічно ефективним є спосіб виробництва, який:

- А) максимізує прибуток фірми;
- Б) максимізує обсяг випуску за використання точно визначеного обсягу ресурсів;
- В) мінімізує витрати фірми і одночасно максимізує прибуток фірми;
- Г) мінімізує збитки фірми.

6. При яких із приведених нижче умов діє закон спадної граничної продуктивності будь-якого фактора виробництва:

- А) інші фактори виробництва залишаються постійними;
- Б) рівень технології не змінюється;
- В) всі одиниці змінного фактора є однорідними;
- Г) усі фактори виробництва змінні.

7. Ізокванта ілюструє:

- А) криву сукупного продукту;
- Б) виробничу функцію;
- В) різні обсяги продукту, які можна зробити при заданих кількостях ресурсів;
- Г) криву середнього продукту

8. Гранична норма технічного заміщення праці капіталом дорівнює 1/2. Для того, щоб забезпечити граничний обсяг виробництва при збільшенні

капіталу на 4 одиниці необхідно скоротити використання праці:

- А) на 2 одиниці;
- Б) на 4 одиниці;
- В) на 8 одиниць;
- Г) необхідна додаткова інформація.

9. Ізокванта має:

- А) негативний нахил;
- Б) випуклість до початку координат;
- В) вгнутість до початку координат;
- Г) немає вірних відповідей.

10. Залежність приросту обсягу випуску продукції від збільшення факторів виробництва характеризується поняттям:

- А) позитивний ефект масштабу;
- Б) постійний ефект масштабу;
- В) негативний ефект масштабу;
- Г) немає вірних відповідей.

Відповіді на тестові завдання:

1. Г; 2. В; 3. Б; 4. В; 5. В; 6. А; 7. В; 8. А; 9. А; 10. А.

Практичні завдання:

Завдання 1. Фірма нарощує обсяги виробництва у короткостроковому періоді. Взаємозв'язок між обсягом використання змінного фактора і сукупним випуском представлено у таблиці. Обчисліть величини граничного та середнього продукту змінного фактора виробництва. Визначте, з наймом якого робітника фірма відчує дію закону спадної віддачі.

L, робіників/день	0	1	2	3	4	5	6
TP, одиниць	0	40	90	126	150	165	170

Завдання 2. Заповніть пропуски в наступній таблиці:

Кількість одиниць праці L	Сукупний продукт TP	Середній продукт AP	Граничний продукт MP
3		20	
4	80		
5			10
6	95		

Завдання 3. Використовуючи наявні дані, визначте граничний продукт праці і середній продукт праці. Побудуйте криві сукупного, граничного і середнього продукту. При якій кількості праці крива мр перетне криву ар? Яку економічну закономірність відбивають ці графіки?

L	TP	MP	AP
1	0		
2	250		

3	700		
4	1120		
5	1460		
6	1670		
7	1700		
8	1690		

Завдання 4. Використовуючи наступні дані, доведіть, що закон спадної граничної продуктивності діє в даному випадку. (Інші фактори передбачаються незмінними).

Витрати робочого часу	0	1	2	3	4	5	6	7
Граничний продукт	0	0,25	4	6	7	5,5	3	1
Сукупний продукт								

Накреслите два графіки, на одному з яких зображений сукупний продукт, на іншому – граничний продукт.

Тема 7. Витрати виробництва

План семінару

- 1. Бухгалтерський та економічний підходи до визначення витрат.**
- 2. Види витрат виробництва.**
- 3. Витрати в короткостроковому та довгостроковому періодах.**

Питання для самоперевірки та розгляду на семінарському занятті:

1. Що таке явні та неявні витрати фірми? Наведіть їхні приклади.
2. Поясніть, яким чином закон спадаючої віддачі визначає форму кривих середніх змінних та середніх загальних витрат?
3. Якою є залежність між середніми змінними та граничними витратами фірми?
4. Для отримання максимального прибутку фірмі необхідно продавати якомога більше продукції. Чи є вірним це твердження?
5. Наведіть приклади альтернативних витрат.

Тестові завдання:

1. Постійні витрати – це:

- А). Витрати на рекламу, сировину, оренду, наукові розробки.
- Б). Витрати на зарплату адміністративних робітників, оренду, електроенергію.
- В). Витрати, які несе фірма постійно весь час.
- Г). Витрати, які несе фірма незалежно від кількості продукції, яку випускає, навіть якщо обсяги випуску дорівнюють нулю.

2. Короткостроковий період в мікроекономічній теорії означає, що:

- А) всі фактори змінні;
- Б) всі фактори постійні;

В) фірма не може змінити розміри своїх споруд, але може змінити розміри свого обладнання та машин.

Г) Фірма не може змінити розміри своїх споруд, а також розміри свого обладнання та машин.

3. Граничні витрати фірми:

А) постійно зростають;

Б) можуть перевищувати загальні витрати;

В) дорівнюють середнім видаткам в точці їх мінімуму;

Г) додатні, якщо загальні видатки зростають.

4. За яких умов діє закон спадної віддачі:

А) при пропорційному рості всіх ресурсів;

Б) за умови, що запас всіх ресурсів виробника необмежений в короткостроковому періоді;

В) за умови, що не змінюються витрати хоча б одного ресурсу;

Г) при необмеженості трудових ресурсів.

5. Постійними витратами є витрати, які фіксовані відносно:

А) рівня продукції, що випускається;

Б) часу;

В) технології;

Г) мінімальної заробітної плати.

6. Загальні витрати – це:

А) $MC + AC$

Б) $AFC + AVC$

В) $FC + VC$

Г) $AMC + AVC$

7. Яка з перелічених формул є вірною:

А) бухгалтерський прибуток + внутрішні витрати = економічний прибуток;

Б) економічний прибуток – бухгалтерський прибуток = зовнішні видатки;

В) економічний прибуток + внутрішні витрати = бухгалтерський прибуток;

Г) зовнішні видатки + внутрішні видатки = виручка.

8. Змінні фактори виробництва – це фактори:

А) які можуть бути змінені достатньо швидко при зміні випуску продукції;

Б) які не можуть бути змінені достатньо швидко при зміні випуску продукції;

В) ціна яких не стабільна;

Г) ціна на які не може контролюватись.

9. Прикладом змінних факторів виробництва фірми можуть бути:

А) витрати на електроенергію;

Б) витрати на сировину;

В) вірно А) і Б);

Г) немає вірної відповіді.

10. В довгостроковому періоді витрати фірми є:

А) постійними та змінними;

Б) тільки постійними;

В) тільки змінними;

Г) тільки бухгалтерськими.

Відповіді на тестові завдання:

1. Г; 2. В; 3. В; 4. В; 5. А; 6. В; 7. В; 8. А; 9. В; 10.

Практичні завдання:

Завдання 1. Припустимо, що постійні витрати фірми дорівнюють 60 тис. грн. Її змінні витрати задані в таблиці:

Q, од.	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
VC, тис. грн.	0	45	85	120	150	185	225	270	325	390	465

1. На основі наведених даних розрахуйте загальні, середні загальні, середні постійні, середні змінні, а також граничні витрати фірми: подайте розрахунки у вигляді таблиці.

2. Побудуйте криві всіх видів витрат. Поясніть форми кривих.

Завдання 2. Визначте дані, яких не вистачає в таблиці.

Q	FC	AFC	AVC	VC	ATC	MC	TC
0
20	40
40	16	...
60	1920
80	30,25
100	...	4	37,8

Тема 8. Поведінка фірми в умовах досконалої конкуренції

План семінару

1. Сутність досконалої конкуренції.

2. Поведінка фірми в умовах досконалої конкуренції.

Питання для самоперевірки та розгляду на семінарському занятті:

1. Якщо досконалої конкуренції не існує на практиці, то навіщо необхідно її вивчати?

2. За якими ознаками можна визначити досконалу конкуренцію?

3. Поясніть, чому фірми, які діють на ринку досконалої конкуренції називають прайс-тейкерами (price-taker)?

4. З чого виходить фірма-досконалий конкурент, коли приймає рішення про те, скільки товарів та послуг їй необхідно виробляти та пропонувати?
5. Яким правилом керується фірма на ринку досконалої конкуренції при визначенні обсягів випуску продукції?

Тестові завдання:

1. При виконанні якої умови доконала конкурентна фірма отримає максимум прибутку?

- А) Граничні витрати дорівнюють граничному доходу та граничному продукту
- Б) Граничні витрати дорівнюють граничному доходу та ціні
- В) Граничний прибуток дорівнює граничному доходу та ціні
- Г) Граничні витрати дорівнюють граничному доходу та постійним витратам

2. За якої ситуації фірма, що працює в умовах досконалої конкуренції, має припинити виробництво:

- А) коли ціна дорівнює мінімальним середнім загальним витратам
- Б) коли ціна менше мінімальних середніх змінних витрат
- В) коли ціна менше мінімальних середніх загальних витрат
- Г) коли ціна дорівнює мінімальним середнім змінним витратам

3. Якщо у довгостроковому періоді фірма знаходиться у стані рівноваги, то:

- А) ціна товару дорівнює середнім змінним витратам та середнім постійним витратам
- Б) ціна товару дорівнює середнім загальним витратам
- В) ціна товару дорівнює середнім загальним витратам та граничним витратам
- Г) ціна товару дорівнює середнім змінним витратам та граничним витратам

4. На ринку досконалої конкуренції виробники продають:

- А) стандартизований товар;
- Б) диференційований товар;
- В) і стандартизований, і диференційований товар;
- Г) перелічених вище видів товарів не існує.

5. Ринкова структура – досконала конкуренція на практиці:

- А) зустрічається на ринку нафти;
- Б) зустрічається на ринку картоплі;
- В) зустрічається на ринку операторів мобільного зв'язку;
- Г) не зустрічається.

6. Попит на продукцію фірми, яка діє на ринку досконалої конкуренції, є:

- А) еластичним;

- Б) нееластичним;
- В) абсолютно еластичним;
- Г) абсолютно нееластичним.

7. Граничний дохід конкурентної фірми зі збільшенням обсягу продажу:

- А) не змінюється;
- Б) зростає;
- В) зменшується;
- Г) зменшується швидше за ціну.

8. Конкурентна фірма для якої $P = \min ATC$:

- А) отримує збитки, оскільки функціонує у точці закриття;
- Б) отримує нормальний прибуток, оскільки ціна перевищує АТС;
- В) отримує нормальний прибуток, оскільки ціна покриває АТС;
- Г) отримує збитки, оскільки ціна не покриває АТС.

9. Крива попиту на продукцію конкурентної фірми співпадає з:

- А) кривою сукупного та граничного доходу;
- Б) кривою граничного та середнього доходу;
- В) кривою сукупного та середнього доходу;
- Г) кривою граничних витрат.

10. Якщо крива попиту на продукцію фірми є горизонтальною прямою, то:

- А) ціна на продукцію фірми є величиною сталою;
- Б) сукупний дохід фірми є лінійною функцією;
- В) граничний дохід фірми дорівнює середньому доходу;
- Г) всі відповіді вірні.

Відповіді на тестові завдання:

1. Б; 2. В; 3. В; 4. А; 5. Г; 6. В; 7. А; 8. В; 9. Б; 10. Г.

Практичні завдання:

Завдання 1. На деякому ринку досконалої конкуренції працює багато фірм, кожна з яких виробляє сірники. Залежність загальних витрат кожної фірми від обсягу випуску показана в таблиці:

Q	TC	P	Q _D
40	177	12,5	3000
50	210	10,8	4000
60	252	8,7	5000
70	306	6,9	6000
80	375	5,4	7000
90	462	4,2	8000
100	570	3,3	9000

1. Яка ціна встановиться на ринку сірників?
2. Чи приносить таке виробництво прибутки або збитки? Поясніть чому?

Завдання 2. Функція сукупних витрат фірми, яка працює на ринку досконалої конкуренції, має вигляд: $TC = 0,1Q^2 + 15Q + 10$. Ринкова ціна товару становить 25 грн. за одиницю. Визначте, який обсяг випуску дозволить фірмі максимізувати прибуток.

Завдання 3. Функція сукупних витрат фірми, яка працює на досконало конкурентному ринку, описана рівнянням: $TC = 6Q + 2Q^2$. Визначте результат діяльності фірми, якщо вона виробляє 25 тис. одиниць продукції і реалізує їх за ціною 36 грн. за одиницю.

Тема 9. Монопольний ринок

План семінару

- 1. Монополія та її види.**
- 2. Монопольна влада.**
- 3. Поведінка фірми монополіста.**

Питання для самоперевірки та розгляду на семінарському занятті:

1. Перерахуйте за яких умов може існувати монополія?
2. Назвіть, які бар'єри можуть заважати фірмі увійти на ринок.
3. Що таке коефіцієнт Лернера?
4. Чи є наявність монопольної влади ознакою чистої монополії. Обґрунтуйте свою відповідь.
5. За яких умов фірма-монополіст максимізує свої прибутки?

Тестові завдання:

1. Монополія відрізняється від інших ринкових структур:

- А) тим, що для інших фірм відсутні бар'єри входу та виходу на ринок.
- Б) тим, що на ринку працює єдина фірма, яка випускає унікальний продукт.
- В) тим, що тільки на цьому ринку діє економія від масштабу.
- Г) тим, що тільки чистий монополіст може застосовувати цінову дискримінацію.

2. Монопольна влада може виникнути через:

- А) наявність у фірми ліцензій та патентів;
- Б) ефект масштабу;
- В) розмір ринку;
- Г) всі перераховані вище причини.

3. Фірма-монополіст розглядає криву попиту на свою продукцію як:

- А) абсолютно еластичну;
- Б) абсолютно нееластичну;
- В) спадну;

Г) висхідну.

4. Крива граничного доходу фірми-монополіста завжди:

- А) лежить нижче кривої попиту;
- Б) лежить вище кривої попиту;
- В) співпадає з кривою попиту;
- Г) не залежить від кривої попиту.

5. За умов монополії для кожного обсягу випуску крім першої одиниці:

- А) граничний дохід дорівнює ціні;
- Б) граничний дохід менший за ціну;
- В) граничний дохід більший за ціну;
- Г) граничні витрати дорівнюють ціні.

6. Фірма-монополіст максимізує свій прибуток при обсязі випуску, при якому:

- А) ціна дорівнює мінімуму середніх сукупних витрат;
- Б) граничний дохід дорівнює середнім сукупним витратам;
- В) граничний дохід дорівнює граничним витратам;
- Г) граничний виторг монополіста дорівнює середнім змінним витратам.

7. Монополіст, який прагне максимізувати прибуток, буде знижувати ціну на свою продукцію, доки:

- А) граничний виторг перевищує граничні витрати;
- Б) знижуються граничні витрати;
- В) знижуються середні сукупні витрати;
- Г) знижується попит на його продукцію.

8. У довгостроковому періоді монополіст, на відміну від конкурентної фірми:

- А) не може зміни масштаб виробництва;
- Б) не може вийти з галузі;
- В) не зацікавлений у зміні розмірів підприємства;
- Г) захищений від конкуренції нових фірм, котрі прагнуть увійти у галузь.

9. Монопольна влада – це:

- А) влада фірми над покупцями її продукції;
- Б) здатність фірми впливати на ринкову ціну;
- В) влада фірми над фірмами конкурентами;
- Г) здатність фірми ігнорувати закон попиту.

10. Суспільні втрати від монопольної влади полягають в тому, що за інших рівних умов:

- А) монополіст виробляє менший обсяг продукції, ніж виробляла б конкурентна галузь;

- Б) монополіст встановлює вищу ціну на товар порівняно з конкурентним ринком;
 В) монополія захоплює і перетворює на монопольний прибуток частину надлишку споживача;
 Г) всі відповіді є вірними.

Відповіді на тестові завдання:

1. Б; 2. Г; 3. В; 4. А; 5. Б; 6. В; 7. А; 8. Г; 9. Б; 10. Г.

Практичні завдання:

Завдання 1. В таблиці наведені значення обсягу попиту на ринку монополії. Припустимо, що $ATC = MC = 6$ грн. при будь-якому обсязі виробництва. Використовуючи цю інформацію, треба визначити граничний дохід, граничні витрати, визначити обсяги випуску, що дає максимум прибутку, ціну продукту, яка забезпечує максимальний прибуток, а також його розмір.

P, грн.	Q _D , од.
10	10
9	22
8	34
7	48
6	66
5	92
4	134
3	180

Завдання 2. Попит на продукцію фірми-монополіста заданий рівнянням: $P=40-Q$. Функція витрат фірми має вигляд: $TC=50+Q^2$. Визначте обсяг виробництва, який дозволяє монополії отримувати максимальний прибуток, а також величину цього економічного прибутку.

Завдання 3. Модель фірми описується наступними рівняннями: $TR = 100*Q - Q^2$, $MC=10+Q$. Визначте обсяг виробництва і ціну продукції, якщо:

1. Фірма функціонує як проста монополія;
2. Фірма працює в умовах досконалої конкуренції.

Тема 10. Монополістична конкуренція та олігополія

План семінару

1. Загальна характеристика монополістичної конкуренції та олігополії.
2. Поведінка фірми в умовах монополістичної конкуренції.
3. Поведінка фірми в умовах олігополії.

Питання для самоперевірки та розгляду на семінарському занятті:

1. Зробіть порівняльну характеристику досконалої конкуренції та монополістичної конкуренції. В чому полягають їх переваги та недоліки?
2. Які спільні риси мають такі ринкові структури як олігополія та монополістична конкуренція?
3. Яким чином визначається оптимальний обсяг виробництва в умовах монополістичної конкуренції в короткостроковому та довгостроковому періодах?
4. Які методи ціноутворення використовують олігополісти?
5. В чому полягають переваги лідерства в цінах над іншими варіантами поведінки олігополії?

Тестові завдання:

1. Галузь, в якій працює близько 70 виробників диференційованої продукції з ринковою часткою кожного не більше 5% загального обсягу продажу, належать до ринку:

- А) монополії;
- Б) монополістичної конкуренції;
- В) олігополії;
- Г) досконалої конкуренції.

2. Основним критерієм за яким можна впізнати ринок монополістичної конкуренції – це:

- А) відсутність контролю над цінами;
- Б) диференціація продукції;
- В) незначна кількість фірм;
- Г) відсутність вільного входу в галузь.

3. Який з перелічених ринків можна віднести до ринку монополістичної конкуренції?

- А) ринок порошків для прання;
- Б) ринок нафти;
- В) ринок гречки;
- Г) ринок електроенергії.

4. Монополістична конкуренція виникає на ринках товарів, на яких попит на продукцію фірми:

- А) є більш еластичним, ніж за умови монополії;
- Б) є абсолютно еластичним;
- В) є менш еластичним, ніж за умови досконалої конкуренції;
- Г) правильними відповідями є А) і В)

5. Олігополія – це ринкова структура в якій діє:

- А) значне число конкуруючих фірм – виробників однорідної продукції;
- Б) значне число конкуруючих виробників диференційованої продукції;
- В) незначна кількість конкуруючих фірм-виробників однорідної або диференційованої продукції;
- Г) незначна кількість виробників диференційованої продукції.

6. Олігополію можна визначити за:

- А) однорідною продукцією;
- Б) значною кількістю невеликих фірм на ринку;
- В) диференційованою продукцією;
- Г) значними перешкодами вступу в галузь.

7. Аналіз олігополії порівняно з аналізом інших ринкових структур ускладнений тим, що:

- А) взаємозалежність фірм і неможливість передбачити реакцію конкурентів посилюють фактор невизначеності;
- Б) рішення фірм не завжди спрямовані на максимізацію прибутку;
- В) граничний дохід і граничні витрати фірм на цьому ринку не впливають на визначення оптимального обсягу випуску продукції;
- Г) кількість фірм в галузі є настільки значною, що поведінку ринку неможливо точно передбачити.

8. В моделі ламаної кривої попиту кожна фірма-олігополіст впевнена, що:

- А) конкуренти наслідуватимуть всі цінові зміни;
- Б) конкуренти наслідуватимуть лише зниження цін;
- В) конкуренти наслідуватимуть лише підвищення цін;
- Г) конкуренти не наслідуватимуть жодних змін ціни.

9. Модель ламаної кривої попиту ілюструє:

- А) особливості ціноутворення за умов цінового лідерства однієї з фірм;
- Б) стабільність цін на олігополістичних ринках;
- В) поведінку олігополістів, що вступають у змову;
- Г) нестабільність цін на олігополістичних ринках.

10. Якщо фірма «Пінгвін» знизить ціну продукції, конкуренти-олігополісти знизять свої ціни, але якщо вона підвищує ціну, а жоден з конкурентів не наслідує цей приклад, то це означає, що фірма «Пінгвін»:

- А) є найбільш ефективною в галузі;
- Б) є ціновим лідером на олігополістичному ринку;
- В) стикається з ламаною кривою попиту;
- Г) стикається з жорсткою конкуренцією.

Відповіді на тестові завдання:

1. Б; 2. Б; 3. А; 4. Г; 5. В; 6. Г; 7. А; 8. Б; 9. Б; 10. В.

Практичні завдання:

Завдання 1. На ринку функціонують три фірми, які вирішили об'єднатись в картель. Функція попиту на продукцію галузі: $Q_D=20-P$. Функція пропозиції першої фірми задана рівнянням: $Q_{S1}=-8+P$, другої фірми: $Q_{S2}=-12+1,5P$, третьої фірми: $Q_{S3}=-24+3P$. Визначте оптимальний обсяг випуску картелю та ціну, яка буде встановлена на продукцію.

Завдання 2. Функція сукупних витрат монополістичного конкурента має вигляд: $TC=200+30Q$. Функція попиту на продукцію фірми описується рівнянням $P=60-0,2Q$. Визначте оптимальний обсяг випуску і ціну, які дозволяють максимізувати прибуток фірми.

Тема 11. Ринок факторів виробництва

План семінару

- 1. Особливості формування попиту на фактори виробництва**
- 2. Фактори, які впливають на зміни в попиті на ресурс**
- 3. Оптимальне співвідношення ресурсів. Правило максимізації прибутку та мінімізації витрат**

Питання для самоперевірки та розгляду на семінарському занятті:

1. Попит на ресурси як похідний попит. Крива попиту на ресурси. Правило використання ресурсів.
2. Фактори, які впливають на зміни в попиті на ресурс. Поняття взаємозамінюваних та взаємодоповнюючих ресурсів.
3. Проблема оптимального співвідношення ресурсів.
4. Правило мінімізації витрат та максимізації прибутку при використанні ресурсів.
5. . Пропозиція і рівновага на ринку праці
6. Пропозиція і рівновага на ринках капіталу і землі

Тестові завдання:

1. Граничний продукт фактора виробництва у грошовому вираженні дорівнює:

- А) вартості останньої одиниці продукту;
- Б) зміні сукупного розміру виручки при використанні додаткової одиниці фактора виробництва;
- В) обсягу виробництва при використанні додаткової одиниці виробничого фактора;

Г) зміні ціни на продукцію, вироблену за допомогою даного виробничого фактора.

2. Коли конкурентна фірма досягає виробництва, за якого грошовий вираз граничного продукту кожного ресурсу дорівнює ціні цього ресурсу, то вона:

А) виробляє продукт при мінімальних витратах, але не обов'язково одержує максимальний прибуток;

Б) одержує максимальний прибуток, але не обов'язково виробляє продукцію при мінімальних витратах;

В) одержує максимальний прибуток при мінімальних витратах виробництва;

Г) не обов'язково одержує максимальний прибуток;

3. Якщо у виробництві продукту використовується праця (L) і капітал (K), $MP_L = 2$; $MP_K = 5$; $P_L = 1$ грн.; $P_K = 20$ грн.; $MR = 3$ грн. Щоб отримати максимальний прибуток фірма повинна використовувати:

А) більше як праці, так і капіталу;

Б) менше як праці, так і капіталу;

В) більше праці, але менше капіталу;

Г) незмінну кількість праці і капіталу.

4. Попит на ресурс залежить від:

А) ціни продукту, який вироблено за допомогою ресурсу;

Б) ціни ресурсів-замінників;

В) ціни ресурсу ;

Г) все перелічено - правильне.

5. Якщо конкурентна фірма максимізує прибуток, продаючи продукцію за ціною 2 грн. за одиницю і купує ресурс за ціною 10 грн., то грошове вираження граничного продукту ресурсу дорівнює:

А) 2 грн.;

Б) 5 грн.;

В) 10 грн.;

Г) 20 грн..

6. Зміни в технології виробництва, які ведуть до збільшення граничного продукту фактора виробництва, викликають зміщення:

А) кривої попиту на фактор ліворуч;

Б) кривої попиту на фактор праворуч;

В) точки рівноваги вниз по кривій попиту на фактор;

Г) точки рівноваги вгору по кривій попиту на фактор.

7. Яке з наведених нижче положень вірне стосовно фактора виробництва, пропозиція якого в довготерміновому періоді абсолютно нееластична:

- А) крива пропозиції вертикальна;
- Б) дохід, який одержує власник фактора виробництва є чистою економічною рентою;
- В) фактор не має альтернативного використання;
- Г) все перелічене - правильне.

8. Якщо в певному виробничому процесі капітал і праця виступають субститутами, то при зростанні ціни капіталу крива попиту на працю:

- А) зміщується праворуч;
- Б) залишається без змін;
- В) зменшується ліворуч;
- Г) стає горизонтальною лінією.

9. Визначте фактор, що не впливає на еластичність ринкового попиту на ресурс:

- А) частка витрат на ресурс у витратах фірми;
- Б) еластичність попиту на вироблену продукцію;
- В) технологія виробництва певної продукції;
- Г) серед наведеного правильної відповіді немає.

10. Якщо зростає частка витрат на ресурс у витратах фірми, то еластичність попиту на цей ресурс:

- А) збільшується;
- Б) зменшується;
- В) залишається незмінною;
- Г) можливий будь-який з наведених варіантів.

Відповіді на тестові завдання:

1. Б; 2. В; 3. А; 4. Г; 5. В; 6. Б; 7. Б; 8. А; 9. Г; 10. Б.

Практичні завдання:

Завдання 1. Конкурентна фірма продає власну продукцію за ціною 2 грн. за одиницю, а ресурс купує за ціною 10 грн. за одиницю. Визначте, якими повинні бути гранична продуктивність і гранична доходність ресурсу, щоб фірма максимізувала прибуток.

Завдання 2. Фірма придбає обидва види ресурсів – працю і капітал на конкурентному ринку. Ціна праці складає 2 грн., ціна капіталу – 3 грн. На підставі даних таблиці визначите таке:

1. Скільки одиниць праці і капіталу повинна використовувати фірма, щоб виготовити з мінімальними витратами 64 одиниці продукту, 99 одиниць продукту?

2. Скільки одиниць праці і капіталу повинна використовувати фірма, щоб її прибуток був максимальний?

3. За якою ціною фірма продає свій продукт?

4. Визначите сукупний обсяг продукту, сукупний виторг, сукупні витрати і обсяг прибутку за умови, що фірма дістає максимальний прибуток.

L	MP_L	MRP_L	K	MP_K	MRP_K
1	10	5	1	21	10,5
2	8	4	2	18	9
3	6	3	3	15	7,5
4	5	2,5	4	12	6
5	4	2	5	9	4,5
6	3	1,5	6	6	3
7	2	1,0	7	3	1,5

Завдання 3. Фірма наймає працівників на ринку вільної конкуренції і реалізує свою продукцію на конкурентному ринку. Заповніть таблицю попиту на працю для даної фірми. Скільки робітників буде наймати фірма, якщо ставка заробітної платні дорівнює 27,95 грн.? 19,95 грн.? Виразіть числовими значеннями і представте графічне зображення кривої попиту на працю даної фірми.

Одиниці праці	Сукупний продукт	Граничний продукт	Сукупний дохід	Граничний продукт у грошовому виразі	Ціна на продукт
1	17				2
2	31				2
3	43				2
4	53				2
5	60				2
6	65				2

Завдання 4. Дані про продуктивність праці і капіталу, використовуваних фірмою, наведені в таблиці. Ціна праці складає 1 грн./год., ціна капіталу – 3 грн./год. Яке співвідношення праці і капіталу забезпечує найменші витрати при виробництві 80 одиниць продукції? Яке співвідношення праці і капіталу забезпечує максимальний прибуток фірмі?

Одиниця капіталу	MP капіталу	Одиниця праці	MP праці
1	24	1	11
2	21	2	9
3	18	3	8
4	15	4	7
5	9	5	6
6	6	6	4
7	3	7	1
8	1	8	1/2

Тема 12. Загальна ринкова рівновага та економіка добробуту

План семінару

- 1. Моделі часткової та загальної рівноваги.**
- 2. Діаграма Еджворта**
- 3. Ефективність конкурентної ринкової системи**
- 4. Суспільний вибір**

Питання для самоперевірки та розгляду на семінарському занятті:

1. Поняття ринкової рівноваги, її аналіз.
2. Рівновага обміну.
3. Ефективність у виробничій сфері.
4. Загальна рівновага та економіка добробуту.
5. Теорії суспільного вибор.

Тестові завдання:

1. Вивчення рівноважної ціни та рівноважного обсягу виробництва на окремих ринках зветься:

- А) аналізом загальної ринкової рівноваги;
- Б) аналізом часткової ринкової рівноваги;
- В) аналізом ринкових структур;
- Г) аналізом споживчої рівноваги.

2. Під час аналізу часткової рівноваги, якщо попит на груші змінюється, економісти аналізують вплив цього фактора на:

- А) тільки ринок груш;
- Б) усі ринки, де груші є товарами-замінниками;
- В) усі ринки, де груші є ресурсами для виробництва;
- Г) усі ринки, де зміна ціни на груші може привести до зміни їх кон'юнктури.

3. Аналіз загальної рівноваги:

- А) припускає можливість зворотного зв'язку;
- Б) корисний при вивченні споріднених ринків;
- В) може одночасно розглядати ринки товарів і ресурсів;
- Г) усі відповіді правильні.

4. Якщо розподіл ефективний за Парето:

- А) жодна торгівля не може поліпшити становище суб'єктів господарювання;
- Б) суб'єкт господарювання перебуває на кривій контрактів;
- В) обидва економічних агенти перебувають у кращому становищі, ніж на попередніх етапах;
- Г) усі відповіді правильні.

5. Оберіть умову загальної рівноваги у виробництві товарів X та Y:

- А) гранична норма заміщення товару X товаром Y є однаковою для всіх учасників розподілу;
- Б) гранична норма трансформації товару Y в товар X дорівнює граничній нормі заміщення товару X товаром Y для всіх учасників обміну;
- В) гранична норма технологічного заміщення праці капіталом у виробництві товару X дорівнює граничній нормі технологічного заміщення у виробництві товару Y;
- Г) гранична норма заміщення товару X товаром Y для всіх учасників обміну дорівнює відношенню ціни товару X до ціни товару Y.

6. Торгівля голосами між депутатами:

- А) збільшує кількість прийнятих законів;
- Б) частіше служить інтересам суспільства ніж регіонів;
- В) веде до прийняття прогресивних законів;
- Г) збільшує шанси на перемогу лідерів.

7. Лідери Селянської партії, щоб досягти збільшення фінансування потреб фермерів намагаються отримати підтримку Партії обожнювачів пива, обіцяючи в обмін свою підтримку. Це:

- А) логролінг;
- Б) конституційний вибір;
- В) парадокс голосування;
- Г) лоббізм.

8. Перешкодою для досягнення Парето-ефективної рівноваги у виробництві та обміні може бути:

- А) монополія;
- Б) монопсонія;
- В) забруднення навколишнього середовища;
- Г) усі відповіді правильні.

9. Хто з економістів отримав Нобелівську премію за свою роботу по теорії суспільного вибору?

- А) Р.Коуз;
- Б) Дж.Бьюкенен;
- в) Г.Таллок;
- г) Д.Норт.

10. Якщо два індивіди обмінюються товарами, то виграє кожний, тому що:

- А) збільшується загальний обсяг продуктів;
- Б) збільшується загальна корисність продукту;

В) сукупні витрати виробництва зменшуються;

Г) збільшується загальний обсяг виробництва.

Відповіді на тестові завдання:

1. Б; 2. А; 3. Г; 4. А; 5. А; 6. А; 7. А; 8. Г; 9. Б; 10. Г.

Практичні завдання:

Задача 1. Припустимо, що попит на ринку апельсинів задається рівнянням: $Q_d = 8 - p$, а пропозиція становить $Q_s = P - 1$. Визначте рівноважну ціну та обсяг продукції. Припустимо, що уряд встановлює «підлогу» ціни в 6 грн. Проаналізуйте цю ситуацію з точки зору Парето-ефективності, втрат і вигод учасників ринку. Як зміниться ситуація, якщо уряд встановить виробничу квоту в розмірі 2т.?

Завдання 2. Напередодні літнього сезону ціна на електроенергію в сільській місцевості знизилася й досягла нового рівноважного рівня. Покажіть графічно дію ефекту зворотного зв'язку на ринках електроенергії, електричних плит, газу (побутове споживання), побутових газових балонів. Чи є можливим спостерігати ефект зворотного зв'язку за умов часткової ринкової рівноваги?

Завдання 3. Припустимо, що попит на товар задається рівнянням: $Q_d = 100 - 2p$, а пропозиція становить $Q_s = P - 100$. Побудуйте криві попиту і пропозиції. Визначте, чи може встановитись рівновага на такому ринку, якою має бути її умова? ?

Завдання 4. Для двох споживачів товари X та Y слугують досконало доповнюючими товарами (комплементами) в пропорції 1:1. Загальна кількість товару X—20 од., товару Y—20 од. Первісний розподіл товарів є таким, що першому споживачеві належать 8од. товару X і 4од. товару Y. Ціна товару X—1грн., ціна товару Y—3 грн. Чи будуть змінюватися ціни товарів і якщо будуть, то в якому напрямку?

Список рекомендованої літератури

Адреси рекомендованих Інтернет-сайтів:

<http://www.encyclopediaofukraine.com/>

<http://sweetukraine.bigmir.net/>

<http://Isrv.leonorm.com/>

<http://rada.gov.ua/>

<http://news/finanse.ua/>

<http://budget.rada.gov.ua/>

<http://www.kmu.gov.ua/mainestat>

<http://www.minfin.gov.ua/>

<http://www.dkrp.gov.ua/>

<http://bank.gov.ua/>

Основна література

1. Гальперин В. М. и др. Микроэкономика: В 2-х томах. – М.: Экономическая школа, 1999. Т.1. – 348 с.; Т.2. – 503 с.
2. Долан З. Дж., Линдсей Д. Микроэкономика. Пер. с англ. – СПб.: Изд-во АО СП оркестр, 1994. – 446с.
3. Ивашовский С. Н. Микроэкономика. Учебник. – М., Дело, 1998. – 416с.
4. Макконнелл К.Р., Брю С.Л. Экономикс: принципы, проблемы и политика: В 2Т: Пер. с англ. – М.: Республика, 1995. – Т.1. – 400с., Т. 2.- 400 с.
5. Мікроекономіка / Під ред. акад. Сіроштана М.А. – Х.: ХДЕУ, 1997. – 143с.
6. Нуреев Р.М. Курс микроэкономики: Учебник для вузов. 2-е изд. – М.: Изд. группа Норма – ИНФРА, 2000. – 560 с.
7. Пиндайк Р., Рубинфельд Д. Микроэкономика. – М., ”Экономика”, ”Дело”, 1992.- 510с.
8. Сотников В. И., Сотникова Ю. В. Микроэкономика в структурно-логических схемах. – Х.: Издательский Дом «ИНЖЭК», 2004. – 252 с.

Додаткова література

9. Базилевич В., Филюк Р. Разгосударствление естественных монопольных структур в Украине // Экономика Украины. – 2002. - № 3. – С.35 – 40.
10. Борисенко З. Условия экономической конкуренции в Украине // Экономика Украины. – 2002. – № 10. – С. 4 – 9.
11. Вечканов Г. С., Вечканова Г. В. Микроэкономика: Пособие для подготовки к экзамену. – СПб.: Питер, 2000. – 255с.
12. Дяченко Я. Проблеми регулювання збалансованого попиту і пропозиції щодо сировинних ресурсів.// Економіка України. – 2002. – № 2. – С. 5-9.
13. Економічна теорія: Посібник вищої школи // Є.М. Воробйов, А.А. Гриценко та ін. За заг. ред. Є.М. Воробйова. - Київ – Харків, 2001. – 703 с.
14. Емцов Р.Г., Лукин М.Ю. Микроэкономика: Учебник / Под общ. Ред. А.В. Сидоровича. – 2-е изд. – М.: Изд-во “Дело и Сервис”, 1999. – 317 с.
15. Костусев О. Конкуренція і монополія в їх історичній динаміці.// Економіст. – 2003. - № 5. – С. 86 – 90.
16. Максимова В.Ф. Микроэкономика: Учебник. – 3-е изд., перер. и доп. – М.: Соминтэк, 1996. – 265 с.
17. Сборник задач по микроекономике. К “Курсу микроэкономики” Г.М. Нуреева / Гл. ред. д.э.н. Г.М. Нуреев. – л.: Изд-во НОРМА. – 2002. – 432 с.
18. Симкина Л.Г., Корнейчук Б.В. Микроэкономика: (Учебник) - СПб.: Питер, 2002, - 463 с.
19. Тарануха Ю.В. Микроэкономика (в структурно-логических схемах): Учебно – метод. пособие / Под общ. Ред. А.В. Сидоровича. – М.: Дело и сервис, 2002. – 303 с.
20. Тигова Т.Н. Микроэкономика: Краткий курс лекций. – 2-е изд. Испр. – К.: МАУП, 2000. – 65 с.